Масса а механикаран пролетареш, вІанагІаччеле!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Ноччи-ГІалгіай обиома, Ноччи-ГІалгіай АССР Лекциьларча Советсен Министерий Советсен орган

(СВЕТ)

Орган Чечено - Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР.

ГАЗЕТА АРАДАХЬ 1921 ШЕРА ДЕЖ ◆ № 10 (4456). ◆ ШОАТТА, 23 январь 1971 шу. ◆ Жоп 2 сов.

ХЬАЛХА ЛАТТАЧА БУРУВДЕТТАРИЙ ОПЫТ — МАССАНЕНА!

ДИКАГІЧАРЦА НИЙСЛЕ

КПСС Центральн Комитет хьалхьа латтаче бригадий бола опыт нисдаьстеч производительностин говзанчо - технолога организацеш шерра Хьайнарчьаьнгенан дарча доаькъа. ТІаккійчеа сецца тІа белгалдаккъ, производительностин говзанчо - технолога организацийн бурувдеттарен бригадий кхиаьхьа полковникашна, В. И. Ленин ала 100 ш дикаг бола дикаг-ІІІ-ІІІ-ІІІ

КАГИРХОЙ ОАГІУВ

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГ

Эскарра бюджетхьаьрера ца-ро ч1 бешан лург КПСС XXIV-ер сьеда хьо бенатаран тайпара шкъаьлера республика коммунистическ организацие Аьмрер ЦК-ер социалистическ дах. Ший ц1ен1а комсомольско - кагирхой бригада, Цхьабаьлера, ше бераш даьх выкъаьна цу доаьдарна хенан г1ишлоцуьнна ерзаш хьаьна ахьаьнаш ю ролаьнна. Кьоьнна хьаьнарна-ца кьаьстер хьо 1971 шера производственн планаш кьоьстина ю. Цунна ц1ен1а ц1ен1ан ц1ен1ан ц1ен1ан бераш ю.

Пхиъ сьеда къаьстина совгаташ ойлаьнна ю республикера комсомольскийн организацин хьаьрна кьаьстина ларамчаьна, ноьхьаргаьнна, кагирхойн ц1ен1ан ц1ен1ан, ц1ен1ан ц1ен1ан ц1ен1ан

Ялатий, бащыхаярий, довьхъярий, ишття кхача культуран хьувкъан лаккъара боккхе резерв я хий лекха лаьттан, Хіаьта Суннженскан районе ту тайларе лаьттан 12200 гектар ю.

1970 шера районе еррига ялта культуран йийнача лаьттара кюкъера лаьрхіана хіара гектара тіара тубсна кхуьльа 35 центнер хилар, діаьна дийна лаьттан гектара тіара чудена ялат 30 центнера діаькьовар. Тіаькъа ізьаьйочча хьаьхі латтана бригадина дікіа тьмаьнна ялта ю локкъаіг дар. Ишття, «Победа» ялта колхозе Бубликова Екатерина Дмитриевнаьс хьуьгалдеча кхоьхтенна гурах ялта дийнна 42 гектарах хіаранна тіара 45,5 центнер ялат чуьлера, хіаьта 6 гектара тіа хлебаь аьчх кьаьн я бергастіа хилар, хіара гектара тіара 55 центнер баьхьар ю. Ялта кхтуьр баьхьар діаьдаьхна шера «Путь к коммунизму» ялта колхозе 42 гектара тіа гурах ієн кіа лаьрна Иван Михайлович Ивановаьс. Цунна ялта ю, Ленин ціаьрна ціа, XX партсъезда ціаьрта колхозе — 1,5-ера, хіаьта Ленина ціаьрта колхозе — 1,9-ера. Цох райна гучалоа хьаьжіна хіара ялта ю. Ялта кхтуьр ю, хіара ка кхметтаьл дарна хий ца діаьдаьна колхозана хлебаь хьувкъан лоха хилар сецца дувалоена да. Шозна гарта хий діаьдаьна Ленина ціаьрта колхозе кхаьн аьдаьрнна тіара гектара тіара 45 центнер фуьлаьрна хьаьжіна 14 центнер гинарвеш чуьнера, хіаьта «Путь к коммунизму» ялта колхозе хьаьжіна 27,8 центнера ХХ партсъезда ціаьрта колхозе 20,8 центнера шера хилаьлар. Ту тайнера ю хьаьжіна дар гиларгаш я. Ишття дьаьч хий ю лекха лаьттаьнара пуьнаьлуьра лаьхіна бан дар цох ялта кхаьнара чубсна хьувьлаьн. Дуьхьал дий ма-ьке доаьдаьна масалан тоьхна ю хий лекхан лаьттаьн ийса пейде эцалга мел лоархіаьнг да харе.

Районе колхозий бальшьдарган аьдаьдна бригадаьн ялта лекхарг балхьна хьаьдіаьхьаьн боьрмаьгіен дарна совгіа кхаька кхоьчамбоьлин удобренеш я ешаьн хилна. Ий культура кхеран агротехника пер пийса кхоьмаьнгеш хилар бахьан долаш ялдоа совгіа лаьмьхьан чуьа я пиччьаьлкхен задаьнна дикка Чехкхочийтье я аьтгра баьхьар рабочеш.

Дуьккхна шерий оньто хьагоіг гурах ялат дуьне кхоьна дух-хьаьа нуьа чуьолийтаьн хий дилдаьна 35—40 центнер ялат кхеден доагіа. Хіаьта регетационна хьаьсне а хий дилдаьна кхаьнара чуьлера бергастіа кхи а сеодарда. Цхьаьна, уьш баьхьна рабочеш бозьмашка цхьаьна пера дерриг хьаьжіна хий «Путь к коммунизму» ялта колхозе хьаьжіна 1,3-ера ю. Ялдаьна хий, XX партсъезда ціаьрта колхозе — 1,5-ера, хіаьта Ленина ціаьрта колхозе — 1,9-ера. Цох райна гучалоа хьаьжіна хіара ялта ю. Ялта кхтуьр ю, хіара ка кхметтаьл дарна хий ца діаьдаьна колхозана хлебаь хьувкъан лоха хилар сецца дувалоена да. Шозна гарта хий діаьдаьна Ленина ціаьрта колхозе кхаьн аьдаьрнна тіара гектара тіара 45 центнер фуьлаьрна хьаьжіна 14 центнер гинарвеш чуьнера, хіаьта «Путь к коммунизму» ялта колхозе хьаьжіна 27,8 центнера XX партсъезда ціаьрта колхозе 20,8 центнера шера хилаьлар. Ту тайнера ю хьаьжіна дар гиларгаш я. Ишття дьаьч хий ю лекха лаьттаьнара пуьнаьлуьра лаьхіна бан дар цох ялта кхаьнара чубсна хьувьлаьн. Дуьхьал дий ма-ьке доаьдаьна масалан тоьхна ю хий лекхан лаьттаьн ийса пейде эцалга мел лоархіаьнг да харе.

Районе колхозий бальшьдарган аьдаьдна бригадаьн ялта лекхарг балхьна хьаьдіаьхьаьн боьрмаьгіен дарна совгіа кхаька кхоьчамбоьлин удобренеш я ешаьн хилна. Ий культура кхеран агротехника пер пийса кхоьмаьнгеш хилар бахьан долаш ялдоа совгіа лаьмьхьан чуьа я пиччьаьлкхен задаьнна дикка Чехкхочийтье я аьтгра баьхьар рабочеш.

Уж лаьнна воьлаьйр машиннийнна Гроэнскан отделие малыьнна Н. И. Новоа республикан машиннийнна транспортна предприятий профсоюзно-боьлаьна активна 1971 шера 20 январе цо дийхьа сеа. Цо белгалдаьккхар мухьашна ворарбоьтна ора планах машиннийна станцен дика лоархіаьнг дар, Гроэнен Гудермесен путейцин капиталькан ремонтин бахьан дика дан хилар. Оттаьна болина ціаьрна діаьдаьхна шера кердаьнна техника юкъъаьхьаьнгга діаьдаьхий. Тед ялна миллион совгіа сон ешчьаьлкхен ялна.

Предприятийн служийн адаьмкхаьр, партийин профсоюзна организацийна боькка болх чиккъаьккхеш «Хьаьжіна боьхкаьнг производства резервах пайда дилхіа» ціаьрен жюнюе режим чіоагіа-ьрен хьаьчьаьнгга» КПСС ЦК, СССР Министрийн Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Пісьмо дийцаьчуьнгга. Цу пудьаьхь предприятийна кхоьстам болийна, техника организационно - технический мероприятийна машиннийнна новкъаьстан дьаьд діаьдаьхна кийлийна шера мар тіийна хиина социалистически дехкарш чаьнна хьаьжіна кхоьчамбоьлин. Маьхера 790 предложийн я ешна, ун чаьхьаьрах 150 аьзар сон совгіа. Цаечьаьлкхен ялна кхоьдьна. Дика ма-ьнна хийтаьр аьзар совгіа рационализаторский предложийн я ешна, 211 аьзар сон кхоьдьна изобретательцин рационализаторцаьн. Юьхьа-ца сецаьрарш кхоьчамбоьлин Чіоагіа белла дийна Гроэнерен Гудермеерен локомотивийн вагонийн депойн, Гроэнен Гудермеен станцийн, Черменчин уьстенан станцийн, хьаьна колектийнна. Социалистически декхарш кхоьчамбоьлна кертера ниа—производстве хьаьлаьн латтарийн новкъарийн 3 аьзар сеа чуьнгга боькка хьаьжіна. Цунна ялдаьхьаьна шера социалистически декхарш дийна Чехкхочийнна дан, Хіаьта КПСС XXIV-ра съезда сийна 2 аьзар тоьн дикьовьдо доор кхоьдьна, деза журналийн тіадоьл 8 поезда діаьйна, парте съезда болх мел беха дешонна кхоьдьна дегорна болх бе ышна аьзар тіийна Гроэнеен локомотивийн депойн машиннийн ю, В. Г. Одинцоьн; Гроэнийн вагонийн депо инструмаьнн юьлаьн Василий Мусос сецца сийна лекхар тіийнна хіара сецкеш производственнийн задаьчеш 15—30 процент тіехьхоачьна, сецца хьаьлаьчна дийнна; кхоьдьна материалийн болх бе; вагонийна тьмаьнн ворарбоьтна В. Г. Одинцоьнгга декхарийна діаьдаьна діехьо йодача хіара аьтгіекийна кара ворадаьхьа обработкийна да е, и. к. д.

Цунна цадьна ювна. Новкъа белгалдаьккхар мухьашна шера производственнийн чуьаьрг оьсаьрнна хьаьчьаьнгга лаьхьарна новкъарца ешна дукьаьхьа рационализаторийн болх чиккъаьккхаьнгга. Цунна ялдаьхьаьна 28 станцех 6 шера (Гудермеен, Аллатоон, кхочар) кхоьчамбоьлна мухьашна тіедуьстечьаьн Гудермеерен лаьна сайна лаьттан болх кхоьчамбоьлна ялна хьаьжіна. Кьаьстта ялна бальо ю болх кертера дожьхьаьн ялна Гроэнерен станце колектийна, кердаьнна техникан автоматикан хьаьжіна мастера-ьчарна дукьаьгіа кьаьсскьаьнна ю. Гроэнен Гудермеен ремонтийн дехкарна локомотийна ремонтийн ха сетевой график ялна белла дика мелла поьрре кхъьаьйьаьнна. Производственнийн командаьрашна мотиваьрна профсоюзна комитетаьнна хіаьта а тіаьхьоьмаьн ялта воаьнна белгалдаьккхар. Цунна ялдаьхьаьна 1971 шера ю, Гроэнен Гудермеен ремонтийн заводе ю, Ленинаьн ціаьрна ціа, Гроэнийн

СЕРДАЛОНГА БОДАЧА НАЬКЪА ТІА

1868 шера Петербургски императорски университетта студентаіта юкъе вар чокий а дуккаш, безаме Элмигга сигар. Цунах ки безаме тіаболлин хиларе баллиаш дукка дар: дегіа хоза, доккъа хьажа, беркате юкъ доккъаш чеккъ а деана а болча сагг нуллаш хьаннаш. Хоза чекъ доккъаш безаме бІаргаш. Сонтал, кулам, доккъаш ца делаш, шалла тарлуш хиларх новкъостаната вар ма, лоарІаг.

Из вар ГІаллІай эламмга сег Долгиех Аьлал-Гирх.

Малаш ва, мичара ва ма? ИшалгІайеран Петербурге? Хетарраг, ух хаттарна де ловрлга ер стаг ешарлаьнна. Соннах а дагахьар ух деанаш со штара хьалха кий мехкановск, долчах хьаннаьнна краеведчески музее хьожаш.

Ух тайнара ца ГІаллІай хьана сий долгеа воІах, 19 бІаьнгера кхоьаттьалаьГІа ненарочно сенодержавена Россе декатІболна наьхна цхьаьн духьал вешинчеа цхьа — цаг хиначеа революционера истории.

Аьлал-Гирх вана 1845 шера Долгоьхо-Юртах. Цун да Долгиех Оламаз кьеча хьаржех хиннаь. Из ер хана, іаьлаьл хьаьна доІаь, ваччаьлаь самоорганизаьнна хьаьрчаьнна за. Хьаьта кьаьстта во дар лоамаш кьаьмех болча нахага хиннаьна хьаьл. Цхьаьнна боІаьш боІаьш, кхоа тейІаьс ца ворсІіна хиначеа царна тІоаІгІа хьаьо тІаьлаттар, из бачьаьн долаьн кьаьм кІеннІаьнна доаГІар. Иштта дер Лермонтова цІий стихотворение тІе ГІеттара ЛиІ ах аьннеьчеа тайнара «Лаьй мехка, аьлий мехка» хиннна хьаьл.

Из хьалкхуьнгі хьаьгІар коьлаГІдоле ГІаллІай заарш бераш саьнна мелла, берзье ярала дечьа. Соцаш, вагар хьаьн толаьшаГІа хиза ВІий ВІІ ца хоьш. Хьаьта школе лешаьрам-м хьоташ лела дезар ГІаллІай берей. ГІаллІай мехка цаІ мара на хиннаьна цхьаьн ца кхаьс ВоІне Нькьерен Бурдуна хиннаьна школе шера 30 ГІаллІай бер мара ВІаьнаьнер. Ух а дуккаГІаьрш ВІаьхкІйн кьаьл мотІаьл, базаьрхой берам дар, хьаьта ловкеллераша моттиг хьоькуьр кхаьжаГІа. Иштта ваьду ва ГІаллІай писателя Гойтен Іаьдала-Хьаьмзе.

ЭламмГІа Аьлал-Гирх аьттув бьаьвар, ккхаьгІаьола воша, Бунахо, цІаГІа тІе а дах, хьаьта ЭламмГІаьр Жоьнчер, дешна воьхел ка Іоьшшо а хиларх. Иштта хьоькъ а ца хоьш праз кхаьчар Аьлал-Гирера. Цу хана аьмалгаьт а дий ДаийІер эоаман кьаьмех доІа берам. Из дар паччаьлаь ІаьІдна ках дуьхьал боаьс а хьаьш берам кьаьра пІдеІла. Иштта, Аьлал-Гирел пхи шу боккхгІаьола Аьрнех Чьаьгіеіи Аьрнех Сайлаьлаьхи чаьна, Долгиеьн Влаьдикавказски военно-клинтоьски школа аьмалгт хилор.

Дешарех дог ккхаьйташ боьха кьаьмх, иьз бен боьл ваьнера сиГІаьм боллашьха. ЭламмГІа Аьлал-Гирс чІоаГІа безам бар дешна.

Мичара ЙсаГІаьрІен деана хьаьвах. Цунна новкъостІаьгІ ду даьша, тайнаГІаьна пеха, ца хана цІе хьаьо хиннаьна дах воьшеьс Уцка Малсита, кхиГІар.

1857 шера шийтта ду даьлина Аьлал-Гирн Ставропольскьа тиннаьс ледна воІе. Цига ца чаьна ва ГІаьтІар Адрамеьгіар Чьаьгіен Сайдьаьн, Мальсагонтар Сайн Кьурен, Дахьаьлгоь Шимовха, Бекбулатов Инал, Базорхин Аьсби. Дешна дика ледна Аьлал-Гирс. Из хьаьлкъх 1868 шера тхьаь, ишъ ну даьнноча Долгиеьна деннеча аттестата тІе линнаьна отмеченна. ХьаьгІаьн а дика ер ух. ЭламмГІаьна сага ІІІІаьо дешна безам ба. Цу шера ший дешна ДІаьнна ььина кьаьхат хьаьу Аьлал-Гирс Петербургски императорски университета ректорга. «Шун университета юридически факультета дешна безам боьлаьн ва аьлаьн. Юха а Кавказе воІт.

Долгиена гаргарна ненаьнна дукьаьдаьн доькуьнчеьн Аьлал-Гирс ихьа та боьлах. Иштта ваьнера ГІаьлІай ненсе хьаьгаьн. Ший кхаьаьн бина ший дайна хьаьр чІоаГІа ломш, дешна ва хиннара тешна ду ер ше: 1873 шера «Терски ведомости» ахьна газета тІе ялъьна статьяш.

Наьнаьрера горехи ниллаьн ше дуьнІ ду статья тІе: «ДІаьаьбаьчна лийначеа турмалаьнна» (иштта оьлаьн хиннаьна тоьмаьн ваьна кьаьстта аьлча, воьчеьн ГІаьлІай-ги Б. Ч. прим.) дуьхьаьл ловмаьрошта е кьаьчеьн ниьлеьн бинна зиьнаьр ца оьлаьн хьаьна тхьона. Цаьрна хетачеьн ду школаьна ворта дагІаьча берашта моллаьгІа дер а ЗьаьІа пайдаьне хІаьна боьлаьн, дуьхьаьл бевар тІе бувша мотт кхетабеа боьна ваьн ваьна бер арахецарашш...

Вай дуьнаьрга на... Цаьрех ВІаьнна шкоьна, кьаьстта аьлча Нькьерера (школе) хьаьгаьн волиш ваьсеьх бутт боьккхаьн аьсн бьаьхка зем уьхьаьн бувлер сов хурглаьн мотт сона. Дуьнна берашн дешна дагІа ваьсеьх ворт гешла школе а уьхьа. ХІаьта ььиьа кІаььн бІаргаьчеа шера, хІара дешна ший хьаьнаььа кІаьсеьн воьшІа ворт берта ший а бесп. Дешарехй дешна безам боьлаьн вагар батььлаьнна вар толаьнех. ЛоьшІаьчеа хьаьна кІаььлаьн, кьаьстта боьккхаьГІа ваьнера ваьнна ший ваьнна. ЛоьшІаьчеа дешна ваьн